

СИСТЕМА АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЇЇ ЕЛЕМЕНТИ

Визначено сутність системи адаптивного управління діяльністю промислових підприємств. Встановлено її структуру, що складається з двох частин – теоретико-методологічної та механізмів її функціонування. Перша охоплює два напрями – понятійно-категоріальний апарат системи адаптивного управління та методологічні засади цього управління, які конкретизують принципи, функції, цілі, завдання, предмет, об'єкт, методи, прийоми та інструменти адаптивного управління. До складу механізмів функціонування даної системи управління віднесено інформаційно-аналітичний, техніко-технологічний, організаційно-економічний та адміністративно-правовий механізм. Зазначено, що кожний механізм має відповідне забезпечення. Запропонований підхід до формування системи адаптивного управління діяльністю промислових підприємств на відміну від існуючих підходів дозволяє розробляти науково обґрунтовані заходи покращення управління конкретним підприємством в умовах нестабільного середовища.

Ключові слова: система адаптивного управління, принципи, функції, об'єкт управління, предмет управління, методи, інструменти, механізм адаптивного управління

СИСТЕМА АДАПТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ И ЕЕ ЭЛЕМЕНТЫ

Определена сущность системы адаптивного управления деятельностью промышленных предприятий. Установлено ее структуру, состоящую из двух частей - теоретико-методологической и механизмов ее функционирования. Первая охватывает два направления - понятийно-категориальный аппарат системы адаптивного управления и методологические основы этого управления, конкретизирующих принципы, функции, цели, задачи, предмет, объект, методы, приемы и инструменты адаптивного управления. В состав механизмов функционирования данной системы управления отнесено информационно-аналитический, технико-технологический, организационно-экономический и административно-

правовий механізм. Отмечено, що кожен механізм має відповідне забезпечення. Представлений підхід до формування системи адаптивного управління діяльністю промислових підприємств в порівнянні з існуючими підходами дозволяє розробляти науково обґрунтовані заходи покращення управління конкретним підприємством в умовах нестабільного середовища.

Ключові слова: система адаптивного управління, принципи, функції, об'єкт управління, предмет управління, методи, інструменти, механізм адаптивного управління

Magomedov Musa

ADAPTIVE MANAGEMENT SYSTEM AND ELEMENTS

The essence of the adaptive management of enterprises. It established a structure consisting of two parts - theoretical and methodological and mechanisms of its functioning. The first covers two areas - concepts and categories of the adaptive control system and methodological principles of governance, which specify the principles, functions, goals, objectives, subject, object, methods, techniques and tools for adaptive management. The structure of the mechanisms of management include information-analytical, technical, technological, organizational, economic, administrative and legal mechanism. It is noted that each has the appropriate security mechanism. The approach to forming a system of adaptive management of industrial enterprises in contrast to existing approaches allows us to develop evidence-based measures to improve the management of specific enterprise in an unstable environment.

Keywords: adaptive control system, the principles, functions, object management, object management, methods, tools, mechanisms of adaptive management

Постановка проблеми. Економіка України знаходиться на порозі переходу від глибокої кризи до поступового її відродження. Однак, її сучасний стан є кризовим, особливо для промисловості. Так, якщо у 2010 - 2011 роках спостерігалось збільшення обсягів промислового виробництва, то починаючи з 2012 року їх зниження відбулося на 0,5%, у 2013 році – на 4,3%, а в 2014 році – на 10,1%. Протягом січня – червня 2015 року обсяг промислового виробництва

зменшився на 14,3% [1]. Отже, існує негайна потреба у розробці теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій щодо підвищення рівня виробництва та реалізації продукції промислових підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжні та вітчизняні вчені такі, як: Бекмуратов Р. Д.[2], Головань О.В [3], Дорофєєва В.В.[4], Зайцев М.Л.[5], Табачнікова О.В.[6], Тихомирова О.Г.[7], Харитонова А.В.[8], Ефендієв Б.А.[9] та ін., у своїх працях розглядали сутність та призначення поняття «система адаптивного управління», але єдиного погляду не було одержано.

Проведений автором статті аналіз показав, що майже усі автори під системою адаптивного управління розуміють систему управління, що має можливість та умови, пристосовуватися до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємств. Але зазначені автори цей термін тлумачать по-різному – система адаптивного менеджменту[4,с.2], самоорганізована система [7,с.495], система автоматичного управління, система, що пристосовується до змін зовнішнього та внутрішнього середовища[3,с.4;5; 6, с.1; 8; 9, с.21;] тощо.

У результаті такого тлумачення в економічній літературі остається невизначеними призначення, структура та елементи цієї системи управління.

Ціллю статті є уточнення поняття «система адаптивного управління» по відношенню до діяльності промислових підприємств та встановлення її елементів, структури тощо.

Основний матеріал дослідження. Автором статті поняття «адаптивна система управління» визначено як саморегулююча, само організована система, що має теоретичну основу та практичну можливість пристосовуватися до змін конкурентного, зовнішнього та внутрішнього середовища підприємств через відповідні механізми реалізації адаптивного управління.

Аналіз концептуальних підходів до структури системи адаптивного управління показав, що усі підходи недостатньо повно характеризують складові елементи цієї системи управління. Так, у А.В.Харитоновій виділяються окремі складові методології, але вони не розглядають методів, функцій, прийомів, способів та інструментів[8]. У Г.В.Бушмелевої ці елементи згруповані таким чином, як: цілі та

задачі; закони та принципи; методи та функції; технологія і практика управління[10, с.187]. Такий підхід є більш повним, але доцільно цю частину системи адаптивного управління визначити як теоретико-методологічну, оскільки не існує чітко визначених понять щодо адаптації, адаптаційного управління, системи адаптаційного управління. Окрім цього, необхідно уточнити складові методології (цілі та задачі; принципи та функції; методи та способи; інструменти та прийоми управління) та відповідно з цим сформулювати цю частину системи адаптивного управління. На рисунку 1 представлена запропонована автором статті власна структура системи адаптивного управління.

Отже, автором статті розроблено структуру системи адаптивного управління, яка на відміну від існуючих, складається з двох частин – теоретико-методологічної та механізмів функціонування. Перша частина поділяється на понятійно-категоріальний апарат та методологічні засади управління (цілі та завдання; об'єкт та предмет управління; принципи та функції; методи, прийоми та інструменти адаптивного управління). Друга частина складається з механізмів адаптивного управління, за допомогою яких реалізуються методологічні основи цього управління, здійснюється погашення негативного впливу з боку факторів конкурентного, зовнішнього та внутрішнього середовища, досягаються поставлені результати діяльності підприємств та вирішуються усі суперечності, що виникають у процесі функціонування. Ці механізми розподілено на:

1.Інформаційно-аналітичний механізм – механізм, за допомогою якого проводиться оцінювання впливу факторів конкурентного, зовнішнього та внутрішнього середовища, а також вирішуються проблеми техніко-технологічного, організаційно-економічного та адміністративно-правового характеру. Цей механізм охоплює утворення та використання інформаційних баз, програмних продуктів та математичних моделей для розробки та прийняття управлінських рішень.

2.Техніко-технологічний механізм – механізм, за допомогою якого здійснюються розробка та прийняття рішень, які стосуються удосконалення технічного та технологічного рівня діяльності промислового підприємства.

3. Організаційно-економічний механізм складається з двох частин – організаційної та економічної. Перша вирішує проблеми, що пов’язані з покращенням організації виробничо-господарської діяльності промислових підприємств (ресурсне забезпечення, організація ефективного процесу виробництва та реалізації продукції чи послуг в умовах нестабільного конкурентного, зовнішнього та внутрішнього середовища та ін.). Друга – вирішує проблеми фінансового та інвестиційного характеру. До них можна віднести: грошове забезпечення виробничої (оперативної), фінансової та інвестиційної діяльності промислових підприємств, пошук резервів підвищення доходів та зниження витрат в умовах нестабільного середовища.

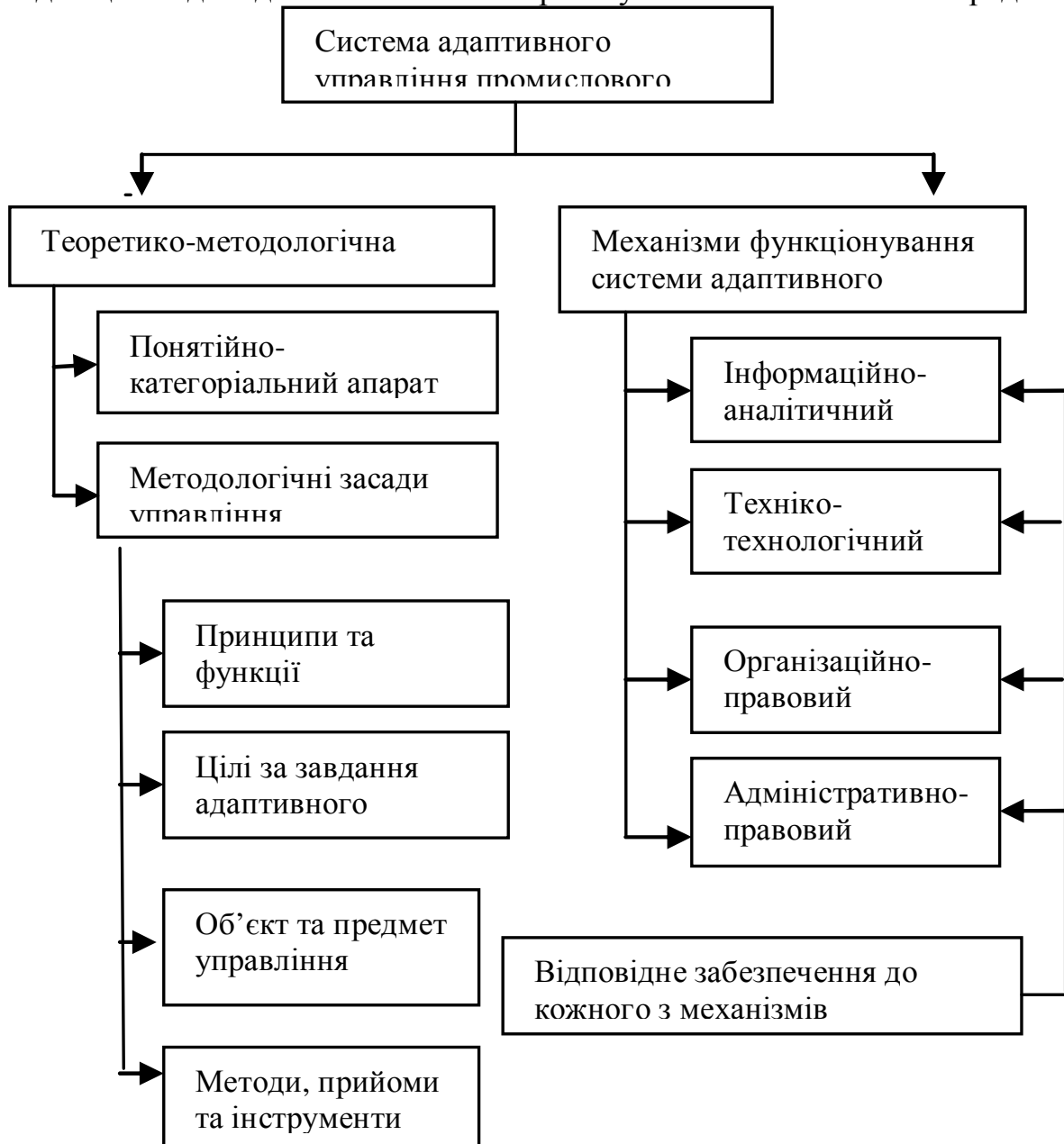

Рис. 1. Структура системи адаптивного управління промисловим підприємством

4.Адміністративно-правовий механізм – це механізм, за допомогою якого здійснюється правове та адміністративне (управлінське) регулювання діяльності промислових підприємств з метою їх адаптації до змін у середовищі. Він базується на нормативно-законодавчих актах, на яких будуються фінансово-господарська діяльність промислових підприємств в Україні, а також на адміністративно-розпорядчих актах, приказах та ін., що використовує управлінський персонал.

Кожний з механізмів має відповідне забезпечення. А.В.Харитонова наголошує на правовому, фінансовому та інформаційному забезпеченні [8]. В.В.Лесник підкреслює, що функціонування економічного механізму адаптації базується на використанні можливостей архітектурних систем управління до змін в умовах розробки система адаптивного обліку (фінансового, податкового, управлінського, стратегічного, ситуаційного, соціального, мережевого) на базі інформаційного підходу до розмірності обліку, адаптивної еволюції структурованих планів рахунків, еволюційно-адаптованої балансової теорії та інструментів адаптивного інжинірингу [11]. О.В.Головань зазначає, що в основі концепції організації адаптивної системи управління виробничим підприємством знаходиться ресурсний потенціал та інформаційне забезпечення щодо вияву зовнішніх, внутрішніх проблем, оцінки можливостей адаптації системи управління, а також методи розв'язання оптимізаційних задач [3,с.6].

На погляд автора статті, під забезпеченням доцільно розуміти закони, нормативно-правові акти, методи, економіко-математичні моделі, конкретні програмні продукти, управлінські прийоми, тощо.

Висновки. Запропонований у даній статті підхід дозволяє чітко побудувати відповідну систему управління, яка буде швидко та якісно реагувати на зміни у конкурентному, зовнішньому та внутрішньому середовищі промислових підприємств. У подальшому дослідженні доцільно визначити схему взаємодії усіх механізмів адаптивного управління з метою формування їх методичного забезпечення.

Література

1. Державний комітет статистики України [Електронний

ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Бекмуратов Р. Д. Совершенствование адаптивной системы управления на примере кондитерской отрасли // Дискуссия. – 2014 - №2 (43). – С. 36-40.

3. Головань О.В. Система моделей адаптивного управління виробничим підприємством./ Автореферат... канд. економ. наук 08.00.11–математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці / О.В.Головань. – К.: Київський нац.. економ. ун-т і м.В.Гетьмана, 2009. – 20 с.

4. Дорофеева В.В. Формирование системы адаптационного менеджмента предприятий обрабатывающей промышленности. /Автореферат д-ра економ. наук по 08.00.05 – «Экономика и управление народным хозяйством»/В.В Дорофеева.–Иркутск, Байкальский государственный университет экономики и права, 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://doc2all.ru/article/17032014_158745_dorofeeva.

5. Зайцев М.Л. Экономика организации. - М.: Экзамен, 2000.–768 с.

6. Табачникова, Е.В. Методические основы формирования адаптивной системы управления грузового автотранспортного предприятия / Автореф. дис. канд. економ, наук. 08.00.05. – «Экономика и управление народным хозяйством»/Е.В. Табачникова.– Санкт-Петербург, 2001. - 18 с.

7. Тихомирова О.Г. Адаптивное управление предпринимательскими структурами как открытыми динамическими системами // Фундаментальные исследования. – 2012. – № 9–2. – С. 495-499.

8. Харитонов А.В. Взаимосвязь адаптации и адаптивного управления// Управление экономическими системами, №9, 2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.uecs.ru/uecs-33-332011/item/651-2011-09-28-08-29-58010>.

9. Эфендиев Б.А. Разработка и функционирование адаптивных систем управления организацией //Российское предпринимательство. – 2008. –№11, Вып. 1 (122). – С. 21-25.

10. Бушмелева Г.В. Адаптивное управление промышленным предприятием в конкурентной среде: Монография./ Г.В.Бушмелева – Екатеринбург: Изд-во Института экономики УрО РАН, 2008. - 502 с.

11. Лесняк В.В. Экономический механизм адаптации //Инженерный вестник Дона – 2013. – №3(26). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekonomicheskiiy-mehanizm-adaptatsii>

1. Consilium Status Ucraina statistics [electronic resource]. - Access: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Bekmuratov G.D. Improvement adaptivnoy control system in Example // Dyskussyya Confectionery industria. - 2014 - №2 (42). - P. 36-40.

3. Golovan O.V. Exemplar adaptive control system manufacturing incepto. / ... Abstract candidatus. parcendo. 08.00.11- mathematica scientia modos, exempla monstrabit, et technologiae rerum nuntiorumque cognitionis in oeconomia / O.V. Golovan. - K.: Oeconomia Kyiv nat. im.V.Hetmana Teubner, 2009. - 20 p.

4. Dorofeeva V.V. Formatio administratione ratio adaptatsyonnoho conatibus processui industria. / Abstract Dr. ekonom. In scientia 08.00.05 - "inscribitur et Management narodnym oeconomia" /V.V Dorofeyeva.- Irkutsk, Baikal State University of Economics et legem, 2014 [electronic resource]. - Access: http://doc2all.ru/article/17032014_158745_dorofeeva.

5. Zaitsev ML Oeconomia organizationem.-M.: Exem, 2000.-768 p.

6.Tabachnykova E.V. Tradendam Fundamentalum formativa adaptivnoy onerarias motor control system incepto text.: Author. Thesis. candidatus. ekonom scientiis. 08.00.05. - "Inscribitur et Management narodnym oeconomiam» // E.V. Tabachnykova – S. Prosperi Aquitani, 2001. - 18 p.

7.Тyhomyrova AG Management structurae Adaptivnoe predprynmatelskymy Sicut otkrytymy Dynamic systems // Fundamentalnye studium. - 2012 - № 9-2. - P. 495-499.

8. Vulgate Kharitonov Vzaimosvyaz accommodatae adaptive // imperium oeconomicae procuratio ratio, №9, 2011. [electronic resource]. - Access: <http://www.uecs.ru/uecs-33-332011/item/651-2011-09-28-08-29-58010>.

9. Efendiev B.A. Progressum et administratione adaptive operationem organizationem // RUSSIAN entrepreneurship. - 2008. -№11, Vol. I (122). - P. 21-25.

10. Bushmeleva G.V. Adaptivnoe Management promyshlennym

konkurentnoy inceptum in environment: Monohrafiya. / G. V. Bushmeleva - Ekaterinburg: Press Institutu Economy uro RAS, 2008. - 502 p.

11. Lesnjak V.V. Oeconomicarum mechanism accommodatae Inzhenernyi // Vestnik Don - 2013. - №3 (XXVI). [Electronic resource]. - Access: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekonomicheskij-mehanizm-adaptatsii>

Рецензент: Перерва П.Г., професор, доктор економічних наук, декан економічного факультету Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

20.09.2015

УДК 339.372

Маловичко Світлана

ВІРТУАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ

На підставі аналізу методологічних позицій в сьогочасній науковій думці відносно сутності та змісту економічних відносин виявити форми прояву нової економіки як основного фактору розвитку електронної торгівлі. У процесі дослідження використано: методи теоретичного узагальнення і порівняння, аналізу і синтезу (для уточнення змісту поняття «нової економіки»), методи графічної візуалізації (для представлення даних), групування. На підставі проведеного дослідження згруповано інваріантні форми прояву нової економіки. Визначено, що саме термін «інформаційна економіка» є найбільш універсальним поняттям, всеосяжним, різноманітним за конфігураціями прояву, полікультурним за суттю. Розглянуті існуючі підходи до вивчення інформаційної економіки. Визначені інваріантні форми прояву нової економіки. На основі аналізу існуючих підходів до вивчення інформаційної економіки запропоновано здійснювати дослідження електронної торгівлі, спираючись на діалектичний взаємозв'язок технократичного та гуманітарного підходів. Особливості трансформації споживання («ендемичні», «темпоральні») доповнені «рушійними». Отримані результати спрямовані на оптимізацію управління електронною торгівлею підприємств.